

LBRIS

We know
books

**DON QUIJOTE
DE LA MANCHA**

Miguel de Cervantes

Traducere din limba spaniolă, note și comentarii
SORIN MĂRCULESCU

LITERA
București

Cuprins

Don Quijote de la Mancha

II

Certificat de preț.....	7
Dovadă de corectură.....	7
Aprobare	8
Aprobare	8
Aprobare	9
Privilegiu.....	12
Prolog către cititor	15
Dedicație către contele de Lemos.....	21
Capitolul 1. Despre cele discutate de către preot și bărbier cu don Quijote cu privire la boala sa	23
Capitolul 2. Care vorbește despre notabila gălceavă pe care o avu Sancho Panza cu nepoata și jupâneasa lui don Quijote, împreună cu alte subiecte hazlii	36
Capitolul 3. Despre ridicola convorbire care avu loc între don Quijote, Sancho Panza și bacalaureatul Sansón Carrasco	42
Capitolul 4. Unde Sancho Panza îi dă satisfacție bacalaureatului Sansón Carrasco în legătură cu dubiile și întrebările sale, împreună cu alte întâmplări vrednice a fi știute și povestite...	51

Capitolul 5. Despre discernătoarea și hazlia convorbire care avu loc între Sancho Panza și nevasta lui, Teresa Panza, și alte evenimente vrednice de fericită aducere-aminte	58
Capitolul 6. Despre ceea ce i se întâmplă lui don Quijote cu nepoata și jupâneasa lui, fiind unul din capitolele cele mai importante din întreaga istorie	65
Capitolul 7. Despre ceea ce se petrecu între don Quijote și scutierul său, cu alte întâmplări celebrissime	71
Capitolul 8. Unde se povestește ce i se întâmplă lui don Quijote ducându-se să o vadă pe doamna sa Dulcineea din Toboso....	79
Capitolul 9. Unde se povestește ceea ce se va vedea în el.....	87
Capitolul 10. Unde se povestește iscusința cu care a știut Sancho să o farmece pe doamna Dulcineea și despre alte întâmplări pe cât de caraghioase, pe-atât de adevărate.....	92
Capitolul 11. Despre ciudata aventură care i s-a întâmplat viteazului don Quijote cu carul sau harabaua „Curților Morții“	102
Capitolul 12. Despre ciudata aventură ce i s-a întâmplat viteazului don Quijote cu bravul Cavaler al Oglinzilor	109
Capitolul 13. Unde continuă aventura Cavalerului din Pădure, împreună cu discernătorul, noul și gingașul colocviu ce avu loc între cei doi scutieri	117
Capitolul 14. Unde continuă aventura Cavalerului din Pădure	124
Capitolul 15. Unde se povestește și se face cunoscut cine erau Cavalerul Oglinzilor și scutierul său.....	136
Capitolul 16. Despre cele întâmplare lui don Quijote cu un cavaler discernător din La Mancha	138
Capitolul 17. Unde se arată punctul suprem și extrem în care ajunse și putu ajunge nemaiauzitul curaj al lui don Quijote, cu fericit-încheiata aventură a leilor	149
Capitolul 18. Despre cele ce i se întâmplară lui don Quijote în castelul sau casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună cu alte lucruri ieșite din comun.....	160
Capitolul 19. Unde se povestește aventura păstorului îndrăgostit, cu alte într-adevăr hazlii întâmplări.....	170
Capitolul 20. Unde se povestește nunta lui Camacho cel bogat, cu pățania lui Basilio cel sărac.....	177

Capitolul 21. Unde continuă nunta lui Camacho, cu alte pățanii delectabile	187
Capitolul 22. Unde se dă seamă despre marea aventură din peștera lui Montesinos, aflată în inima La Manchei, pe care o duse la fericit sfârșit viteazul don Quijote de la Mancha	194
Capitolul 23. Despre admirabilele lucruri pe care incomparabilul don Quijote povesti că le văzuse în adâncă peșteră a lui Montesinos și a căror imposibilitate și măreție fac ca aventura aceasta să fie considerată apocrifă	203
Capitolul 24. Unde se povestesc mii de mărunțișuri pe cât de inoportune, pe-atât de necesare adevăratei înțelegeri a acestei mari istorii.....	215
Capitolul 25. Unde se pornește aventura cu răgetul de măgar și cea hazlie cu păpușarul, odată cu memorabilele ghiciri ale maimuței ghicitoare	222
Capitolul 26. Unde continuă nostima aventură cu păpușarul, cu alte lucruri într-adevăr foarte bune	232
Capitolul 27. Unde se dă seamă cine erau meșterul Pedro și maimuța lui, împreună cu încurcătura pe care o avu don Quijote în aventura cu răgetul de măgar, pe care nu o termină cum ar fi vrut și cum gândise	242
Capitolul 28. Despre lucruri de care Benengeli spune că le va cunoaște cine-l va citi, dacă le va citi cu luare-aminte.....	249
Capitolul 29. Despre faimoasa aventură cu barca fermecată	255
Capitolul 30. Despre ce i se întâmplă lui don Quijote cu o frumoasă vânătoare.....	262
Capitolul 31. Care vorbește despre multe și mărețe lucruri	267
Capitolul 32. Despre răspunsul pe care i-l dădu don Quijote muștrătorului său, cu alte întâmplări grave și hazlii	276
Capitolul 33. Despre delectabilul taifas pe care-l petrecură ducesa și domnișoarele sale cu Sancho Panza, vrednic a fi citit și notat	290
Capitolul 34. Care povestește despre aflarea felului cum urma să fie dezvrăjită neasemuita Dulcineea din Toboso și este una dintre aventurile cele mai vestite din această carte	298
Capitolul 35. Unde continuă înștiințarea pe care o primi don Quijote despre dezvrăjirea Dulcineei, cu alte evenimente vrednice de uimire	306

Capitolul 36. Unde se povestește ciudata și nemaînchipuita aventură a duenei Dolorida, alias contesa Trifaldina, împreună cu o epistolă pe care Sancho Panza i-a scris-o nevastei sale, Teresa Panza.....	314
Capitolul 37. Unde continuă faimoasa aventură a duenei Dolorida	320
Capitolul 38. Unde se dă seamă despre cea dată cu privire la reaua-i vânturare de către duena Dolorida	322
Capitolul 39. Unde doamna Trifaldina își urmează uimitoarea și memorabila istorie	330
Capitolul 40. Despre lucruri ce sunt legate și țin de această aventură și de această memorabilă istorie	333
Capitolul 41. Despre venirea lui Clampilemno, cu sfârșitul acestei întinse aventuri.....	340
Capitolul 42. Despre sfaturile pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza înainte de-a merge să-și governeze insula, cu alte lucruri bine cumpănite.....	351
Capitolul 43. Despre al doilea rând de sfaturi pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza.....	357
Capitolul 44. Cum a fost dus Sancho Panza la guvernământ și despre ciudata aventură ce i se întâmplă în castel lui don Quijote	363
Capitolul 45. Despre felul cum a intrat marele Sancho Panza în posesia Insulei sale și cum a început să governeze.....	374
Capitolul 46. Despre grozava spaimă zurgălăiască și pisicească prin care trecu don Quijote de-a lungul dragostelor îndrăgostitei Altisidora	382
Capitolul 47. Unde se povestește mai departe cum se comporta Sancho în guvernarea sa.....	386
Capitolul 48. Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu doña Rodríguez, duena ducesei, dimpreună cu alte evenimente vrednice a fi consemnate în scris și demne de veșnică aducere-aminte	396
Capitolul 49. Despre cele întâmplate lui Sancho în timp ce-și facea rondul prin Insulă	405
Capitolul 50. Unde se aduce la cunoștință cine erau fermecătorii și călăii care o biciuiseră pe duenă și-l ciupiseră și-l zgâriaseră pe don Quijote, împreună cu cele întâmplate pajului	

care-i dusese scrisoarea Teresei Sancha, nevasta lui Sancho Panza	417
Capitolul 51. Despre propășirea guvernării lui Sancho Panza, cu alte asemenea evenimente de toată minunea.....	427
Capitolul 52. Unde se povestește aventura celei de-a doua duene Dolorida, sau Obidita, altminteri numite doña Rodríguez.....	436
Capitolul 53. Despre trudnicul sfârșit și capăt de care a avut parte guvernarea lui Sancho Panza	444
Capitolul 54. Care se ocupă de lucruri privind această istorie, și nicidecum alta	450
Capitolul 55. Despre cele întâmplate lui Sancho pe drum și-altele de n-au pereche.....	459
Capitolul 56. Despre prodigioasa și nemaivăzuta băătălie ce avu loc între don Quijote de la Mancha și lacheul Tosilos pentru a o apăra pe fiica duenei doña Rodríguez	467
Capitolul 57. Care se ocupă de felul cum don Quijote și-a luat rămas-bun de la duce și de ceea ce i s-a întâmplat cu discernătoarea și neobrăzata Altisidora, camerista ducesei....	472
Capitolul 58. Care se ocupă de felul cum pe don Quijote îl cotropiră atâtea aventuri, încât nu-și dădeau răgaz una alteia.....	477
Capitolul 59. Unde se povestește despre extraordinarul eveniment, putând fi socotit aventură, care i s-a întâmplat lui don Quijote	489
Capitolul 60. Despre cele întâmplate lui don Quijote în drum spre Barcelona	498
Capitolul 61. Despre ce i s-a întâmplat lui don Quijote la intrarea în Barcelona, cu alte lucruri care țin mai mult de adevăr decât de discernământ	512
Capitolul 62. Care se ocupă de aventura cu capul fermecat, împreună cu alte copilării ce nu se poate să nu fie povestite	515
Capitolul 63. Despre necazul care îl lovi pe Sancho Panza la vizitarea uneia dintre galere și nemaîntâlnita aventură a frumoasei morisce.....	529

Capitolul 64. Care se ocupă de aventura ce-i pricinui lui don Quijote cel mai mare necaz din toate câte i se întâmplaseră până atunci	539
Capitolul 65. Unde se aduce la cunoștință cine era Cavalerul Albei Luni, împreună cu eliberarea lui don Gregorio, și despre alte evenimente.....	544
Capitolul 66. Care se ocupă de ceea ce va vedea cine-l va citi sau va auzi cine-l va asculta citit	550
Capitolul 67. Despre hotărârea pe care o luă don Quijote de a se face păstor și de a trăi câmpenește în vreme ce se scurgea anul promisiunii sale, împreună cu alte evenimente într-adevăr plăcute și bune.....	556
Capitolul 68. Despre porceașca aventură care i se întâmplă lui don Quijote	561
Capitolul 69. Despre cea mai ciudată și mai extraordinară aventură ce i se întâmplă lui don Quijote pe tot parcursul acestei mari istorii	567
Capitolul 70. Care urmează capitolului șaizeci și nouă și se ocupă de lucruri deloc inutile pentru claritatea acestei istorii.....	573
Capitolul 71. Despre ceea ce li se întâmplă lui don Quijote și scutierului său Sancho pe drumul către satul lor	580
Capitolul 72. Despre felul cum ajunseră în satul lor don Quijote și Sancho	587
Capitolul 73. Despre semnele prevestitoare pe care le avu don Quijote la intrarea în satul său, dimpreună cu alte evenimente ce împodobesc și acreditează această măreață istorie	592
Capitolul 74. Despre cum căzu la pat don Quijote, despre testamentul pe care-l făcu și moartea lui	597

Capitolul 1²⁹

*Despre cele discutate de către preot și bărbier
cu don Quijote cu privire la boala sa*

Cide Hamete Benengeli, în cea de-a doua parte³⁰ a acestei istorii și a treia plecare a lui don Quijote, povestește că preotul și bărbierul stătură aproape o lună fără a-l vedea³¹, ca să nu-i reîmprospăteze și reamintească lucrurile trecute, dar nu lipsiră din pricina asta să le viziteze pe nepoata și jupâneasa lui, recomandându-le să-i poarte de grijă răsfățându-l, dându-i să mănânce lucruri fortifiante și potrivite pentru inimă și creier, de unde i se trăgea, în bună logică, tot nenorocul. Ele spuseră că așa și făceau și aveau s-o facă și mai departe, cu toată bunăvoința și atenția posibilă, deoarece observau că stăpânul lor dădea cu fiecă clipă tot mai multe semne că era în toate mințile. Ceea ce le aduse celor doi mare mulțumire, întrucât li se păru că le fusese nimerită decizia de a-l fi adus vrăjit în carul

²⁹ Spre deosebire de partea întâi, cea de-a doua nu mai are versuri preliminare, contrazicând și întreaga tradiție a epocii. Se subliniază astfel unicitatea auctorială a operei lui Cervantes.

³⁰ Pentru prima oară se vorbește despre „partea a doua“, anulându-se astfel cele patru în care era împărțit primul volum.

³¹ Se scursese aproape o lună între acțiunea din prima și din a doua parte, ceea ce presupune o anumită inconsecvență cronologică. Acțiunea din *DQ I* s-a desfășurat vara. În *II*, 4 se spune că în câteva zile vor avea loc întrecerile de Sfântul Gheorghe de la Zaragoza (aprilie), iar în *II*, 11, don Quijote se întâlnește cu căruța Curților Morții (sărbătoarea de *Corpus Christi*, din mai), de unde se poate deduce că evenimentele aveau loc primăvara. Cum acțiunea primei părți se petrecuse vara, s-a trecut de la vara din prima parte la cea din a doua, escamotându-se lunile de iarnă. Pe de altă parte, scrisoarea lui Sancho către nevasta lui (*II*, 36) este datată 20 iulie 1614, în vreme ce *DQ I* a apărut în 1605.

cu boi, după cum s-a povestit în prima parte a acestei pe cât de mărețe, pe-atât de meticuloase istorii, în ultimul ei capitol; drept care se hotărâră să-l viziteze și să-i constate cu ochii lor ameliorarea, chiar dacă li se părea aproape cu neputință ca ea să fi avut loc, și se hotărâră să nu atingă niciun punct referitor la cavaleria răătăitoare, ca să nu riște a le descoase pe cele³² ale răunii, care erau încă atât de fragede.

Îl vizitară în sfârșit, și-l găsiră șezând în pat, îmbrăcat într-un camizol de noapte din flanea verde, cu o scufie roșie toledană; și era atât de uscat și de afumat, încât nu părea făcut decât din carne de mumie. Fură foarte bine primiți de el, îl întrebară de sănătate și el le dădu seamă despre starea lui cu multă judecată și cu vorbe foarte elegante. Și, în decursul convorbirii, ajunseră să discute despre ceea ce se numește „rațiune de stat” și feluri de guvernământ, îndreptând cutare abuz și osândindu-l pe altul, reformând un obicei și mazilind altul, fiecare dintre cei trei devenind câte un nou legislator, un Licurg modern sau un Solon nou-nouț³³, și primeniră atât de bine republica, încât nu s-ar fi părut decât că o puseseră într-o vatră de fierar și o scosuseră alta decât cea pe care o puseseră; și don Quijote vorbi cu atâta discernământ în toate subiectele abordate, încât cei doi examinatori se încredințară fără dubiu că era pe de-a-ntregul vindecat și cu mintea întregă.

Nepoata și jupâneasa fură și ele de față la conversație și nu mai conteneau să dea mulțumită lui Dumnezeu că-l vedeau pe stăpânul lor cu mintea atât de bună; preotul însă, schimbând hotărârea dintâi, care fusese de-a nu aduce vorba despre nimic referitor la cavalerie, vru să ducă până la capăt încercarea de a vedea dacă sănătatea lui don Quijote era înșelătoare sau adevărată, așa că, dintr-una-ntr-alta, ajunse să povestească unele știri sosite de la curte și, printre altele, spuse că se dădea drept sigur că Turcul cobora cu o flotă puternică³⁴

³² E vorba de „punctele” (sp. *puntos*) în dublul sens de „subiecte” și „puncte de sutură”.

³³ Licurg din Sparta (sec. al X-lea î.Cr.) și Solon Atenianul (sec. al VI-lea–al V-lea î.Cr.) erau deseori citați ca exemple de legislatori model.

³⁴ Prezența forțelor turcești în Mediterana era tot amenințătoare, în pofida victoriei de la Lepanto, și alcătuiă un subiect constant de conversații și ipoteze

și că nu i se cunoșteau intențiile și nici unde avea de gând să descarce un nor de vijelie atât de mare și că de teama asta, care ne alarmează an de an, fusese cuprinsă toată creștinătatea, iar Maiestatea Sa poruncise să fie puse sub arme coastele Neapolelui și Siciliei și ale insulei Malta³⁵. La asta, don Quijote răspunse:

– Maiestatea Sa a procedat ca un foarte prudent războinic la înarmarea din vreme a statelor sale, pentru ca dușmanul să nu-l găsească nepregătit; dar, dacă mi s-ar urma sfatul, l-aș sfătui să ia o măsură la care Maiestatea Sa, în ceasul acesta, se vede că e foarte departe de a se gândi.

De cum auzi asta, preotul își și spuse în sine: „Domnul să te aibă-n paza lui, sărmane don Quijote, căci mi se pare că te prăbușești de pe culmea înaltă a nebuniei în adâncul abis al naivității tale!”

Dar bărbierul, căruia-i și trecuse prin cap același gând ca și preotului, îl întrebă pe don Quijote care erau ideea și măsura ce i se păreau că ar fi fost bine să fie luate: s-ar fi putut să fie una de asemenea soi, încât să se înscrie pe lista numeroaselor idei nechibzuite ce li se tot dau de obicei suveranilor.

– A mea, domnule rade-bărbi – zise don Quijote –, nu este deloc nechibzuită, ci adânc chibzuită.

– Nu zic asta – replică bărbierul –, dar experiența a arătat că toate sau mai toate proiectele himerice propuse Maiestății Sale sunt fie imposibile sau smintite, fie spre paguba regelui sau a regatului.

– Ei bine, al meu – zise Don Quijote – nu e nici imposibil, nici smintit, ci este cel mai lesnicios, cel mai just și cel mai inspirat și mai repede aplicabil din câte pot încolți în gândirea vreunui himerist.

– Zăbovești cam mult să ni-l spui, seniore don Quijote – zise preotul.

alarmante. Flota otomană putea să atace (*bajaba* „cobora“, adică își părăsea baza din Constantinopol) oricând coastele Spaniei și ale Italiei meridionale.

³⁵ Malta, ultimul refugiu-enclavă al Ordinului cavalerilor Sfântului Ioan de la Ierusalim, fusese asediată în 1565. La situația ei, don Quijote putea fi, așadar, cu atât mai sensibil.

– N-aș vrea – zise don Quijote – să-l spun aici și acum, iar mâine-n zori să se trezească în urechile domnilor consilieri, ca să se aleagă altcineva cu favorurile și răsplata muncii mele.

– În ce mă privește – zise bărbierul –, îmi dau cuvântul, aici ca și-n fața lui Dumnezeu, să nu spun ce va fi să-mi spui domnia ta nici regelui, nici turnului³⁶, nici vreunui muritor, jurământ pe care l-am învățat din balada cu preotul care, la întroitus, l-a-nștiințat pe rege de hoțul ce-i furase suta de dubloni și catârul iute de picior³⁷.

– Nu știi povestea – zise don Quijote –, știi însă că jurământul acesta e bun, încredințat fiind că domnul bărbier este om de ispravă.

– Chiar de n-ar fi – zise preotul –, garantez eu și răspund pentru el că în cazul de față nu va vorbi mai mult ca un mut, sub pedeapsa sentinței cu tot cu cheltuielile de judecată.

– Dar pentru domnia ta cine garantează, domnule părinte? – zise don Quijote.

– Profesiunea mea – răspunse preotul –, care este să păstrez secretul.

– Ei, fir-aș să fiu! – zise atunci don Quijote –. Ce trebuie mai mult decât ca Maiestatea Sa să dea poruncă, prin strigare publică, negreșit, să mi se strângă la curte într-o zi anume-aleasă³⁸ toți cavalerii rătăcitori ce cutreieră Spania, că și de-ar veni doar o jumătate de duzină, s-ar putea să fie printre ei unul în stare să distrugă el singur toată puterea Turcului? Fiți atenți la mine, domnilor, și urmăriți-mă. Ce, e oare o noutate ca un singur cavaler rătăcitor să sfărâme o armată de două sute de mii de oameni, ca și cum toți împreună ar fi un singur grumaz sau ar fi făcuți din turtă de migdale?³⁹ Dacă nu, ia spuneți-mi câte istorii nu sunt pline de miracolele astea. Dacă ar fi să mai

³⁶ Expresie proverbială împrumutată din jocul de șah: „Ni a rey, ni a roque“, adică nimănui (sp. *enrocar* „a face rocadă“).

³⁷ Se referă la o snoavă în care un preot, victimă a unui furt de care luase cunoștință la spovedanie, se folosește de o stratagemă pentru a-l da pe vinovat pe mâna justiției, fără însă a viola secretul sacramentului.

³⁸ Par două versuri dintr-o baladă neidentificată.

³⁹ Pasajul acesta a inspirat echivocul interpretării lui Dostoievski, vezi Fr. Maldonado de Guevara, „Dostoyevsky y el Quijote“, *Anales Cervantinos*, 3, pp. 367–375 (1953).

trăiască azi, într-un ceas rău pentru mine, că-n numele altcuiva nu vreau să vorbesc, faimosul don Belianís sau vreunul din nenumărata descendență a lui Amadís de Gaula! Păi dacă ar trăi azi vreunul dintre aceștia și s-ar înfrunta cu Turcul, zău că n-aș pune rămășag pe victoria acestuia. Ci Domnul va veghea asupra poporului său și-i va hărăzi pe cineva care, chiar de nu va fi la fel de brav ca răposatii cavaleri rătăcitori, cel puțin nu le va fi mai prejos în eroism; și Dumnezeu mă-nțelege, și mai mult nu spun.

– Vai! – zise nepoata la vorbele acestea –. Să mor dacă stăpânul meu nu vrea să se facă iarăși cavaler rătăcitor!

La care don Quijote zise:

– Cavaler rătăcitor voi muri, iar Turcul coboare și urce când o vrea și cât de puternic îi va da mâna, că zic iarăși că mă-nțelege Dumnezeu.

Atunci bărbierul zise:

– Vă rog stăruitor, domnilor, să-mi dați învoire să istorisesc o poveste scurtă care s-a întâmplat la Sevilla și pe care, întrucât vine-aici ca turnată, tare-mi vine s-o povestesc.

Don Quijote îi acordă învoirea, iar preotul și ceilalți atenția lor, și el începu precum urmează:

– În balamucul din Sevilla⁴⁰ se afla un om care fusese dus acolo de rude pentru că era lipsit de judecată. Își luase diploma în drept canonic la Osuna⁴¹, dar și la Salamanca să și-o fi luat, tot n-ar fi lipsit să fie nebun. Diplomatul ăsta, după câțiva ani de reculegere, s-a încredințat că se cumițise și că era întreg la minte și, cu închipuirea asta, i-a scris arhiepiscopului și l-a implorat stăruitor și cu argumente foarte bine ticluite să poruncească să fie scos din mizeria aceea în care trăia, deoarece, prin mila Domnului, își recăpătase judecata pierdută, dar rudele, ca să se bucure de parte din averea lui, îl țineau acolo și, în pofida adevărului, voiau ca el să rămână nebun până la moarte. Arhiepiscopul, convins de numeroasele bilete bine

⁴⁰ Numele oficial era *Hospital de los Inocentes*.

⁴¹ Universitatea din Osuna, fondată în 1548 de către don Juan Téllez Girón, era considerată „minoră” și, la fel ca aceea din Sigüenza (*DQ* I, 1), pare a fi fost ținta multor ironii. Cervantes o menționează în diverse rânduri în aceiași termeni.

aduse din condei și discernătoare, îi porunci unui capelan de-al său să se informeze pe lângă rectorul casei dacă cele scrise de licențiatul acela erau adevărate și totodată să stea de vorbă și cu nebunul, iar dacă i se va fi părând că avea judecata întreagă, să-l scoată și să-l pună în libertate. Capelanul făcu întocmai, dar rectorul îi spuse că omul acela încă era nebun, căci, deși vorbea adeseori ca o persoană cu deplină înțelegere, până la urmă înșira atâtea prostii, încât ele, prin numărul și mărimea lor, îi egalau primele dovezi de discernământ, după cum se putea constata dacă stătea de vorbă cu el. Capelanul ținu să facă încercarea și, condus la nebun, a stat de vorbă cu el mai bine de un ceas, timp în care nebunul n-a rostit nicio vorbă anapoda sau smintită, ci a cuvântat atât de înțelept, încât capelanul a fost silit să creadă că nebunul era cuminte. Și, printre altele, nebunul îi spuse că rectorul îi purta pică doar ca să nu piardă darurile pe care i le făceau rudele lui pentru a confirma că tot mai era nebun, cu unele răstimpuri lucide; și că cel mai mare vrăjmaș pe care-l avea în nefericirea lui era marea lui avere, deoarece, ca să se bucure de ea, dușmanii îi umblau cu înșelăciuni și puneau la îndoială milostenia pe care i-o făcuse Domnul Dumnezeu nostru prefăcându-l iarăși din animal în om. În sfârșit, a vorbit în așa fel, încât l-a făcut pe rector suspect, pe rudele sale lipsite de suflet, iar pe sine atât de discernător, încât capelanul s-a hotărât să-l ia cu sine pentru ca arhiepiscopul să-l vadă și să atingă cu mâna sa adevărul acelei afaceri. Astfel, de bună-credință fiind, bunul capelan îi ceru rectorului să poruncească a i se da licențiatului hainele cu care intrase acolo. Rectorul i-a spus încă o dată să ia bine seama la ce făcea, pentru că licențiatul, fără nicio îndoială, tot nebun era. N-au avut nicio trecere în fața capelanului prevenirile și avertismențele rectorului de a renunța să-l ia de-acolo. Rectorul s-a supus, văzând că era ordinul arhiepiscopului, licențiatul a fost îmbrăcat cu hainele lui, care erau noi și cuviincioase, și, de îndată ce se văzu îmbrăcat în om cuminte și despuiat de cele de nebun, îl rugă pe capelan să-și facă pomană și să-i dea învoire a-și lua rămas-bun de la tovarășii lui, nebunii. Capelanul a spus că voia să-l însoțească și el ca să-i vadă pe nebunii aflați în spital. Urcară, așadar, împreună cu câțiva dintre cei de față;

și, când au ajuns la o cușcă unde stătea un nebun furios, deși în clipa aceea era potolit și liniștit, licențiatul i-a zis: „Frate dragă, vezi dacă ai ceva să-mi ceri, fiindcă eu plec la mine-acasă, căci Dumnezeu a binevoit, în nesfârșita-i bunătate și milostenie, fără ca eu s-o merit, să-mi redea judecata: acum sunt sănătos și cuminte, căci la puterea lui Dumnezeu nimic nu este cu neputință⁴². Aibi mare nădejde și credință în El, căci, dacă pe mine m-a readus la starea mea dintâi, te va readuce și pe tine, numai să te încrezi în El. Și voi avea grijă să-ți trimit niscai bunătăți ca să le mănânci, și mănâncă-le neapărat, căci vreau să știi că sunt de părere, ca unul care am trecut prin așa ceva, că toate nebulniile ne vin din împrejurarea că avem stomacurile goale și creierele pline de aer. Curaj, curaj, căci slăbiciunea în nenorociri împuținează sănătatea și aduce moartea.“ Toate aceste vorbe ale licențiatului le-a auzit alt nebun care se afla în altă cușcă, peste drum de cea a furiosului, și, ridicându-se de pe o rogojină veche pe care stătea culcat și-n pielea goală, acesta a întrebat cu strigăt mare cine era acela care pleca sănătos și cuminte. Licențiatul a răspuns: „Eu plec, frate, căci nu mai e nevoie să rămân aici, drept care aduc nesfârșite mulțumiri Cerurilor, că mi-au făcut o atât de mare milostenie“. „Ia seama ce spui, licențiatule, nu cumva să te amăgească diavolul – replică nebunul –; potolește-ți picioarele și rămâi cumișel aici, la tine-acasă, și scutește-ți drumul de întoarcere.“ „Știi că sunt sănătos – i-a întors-o licențiatul –, n-o să fie nevoie să bat iar drumul calvarului.“ „Dumneata, sănătos? – zise nebunul –. Mă rog, om vedea, du-te cu Dumnezeu; dar jur pe Jupiter, a cărui maiestate o reprezintă pe pământ, că pentru păcatul ăsta pe care-l comite Sevilla astăzi scoțându-te din casa asta și socotindu-te întreg la minte, va trebui să-i aplic o asemenea pedeapsă, de s-o țină minte în vecii vecilor, amin. Nu știi oare, mă fărămă de licențiat amărât, că-mi va sta-n putere s-o fac, de vreme ce, cum zic, eu sunt Jupiter Tunătorul și port în mână trăsnetele arzătoare cu care pot și obișnuiesc să ameninț și să distrug lumea? Dar cu un singur lucru vreau să pedepsesc poporul ăsta ignorant, și anume să nu dau ploaie asupra lui și asupra întregului său

⁴² Cf. Luca, 1, 37: „Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum“ („Pentru că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință“).

ținut vreme de trei ani întregi, care se vor socoti din ziua și clipa când a apărut amenințarea asta. Tu liber, tu sănătos, tu cuminte, iar eu și nebun, și bolnav, și în lanțuri? Păi află că am de gând să vă dau ploaie la fel de sigur cum n-am de gând să mă spânzur.“ Cei de față ascultaseră cu atenție strigătele și vorbele nebulului, dar licențiatul nostru, întorcându-se către capelan și luându-l de mâini, i-a spus: „Nu vă îngrijorați, domnule dragă, și nu luați aminte la spusele nebulului ăstuia, căci, dacă el e Jupiter și n-are să vrea să dea ploaie, eu, care sunt Neptun, părintele și zeul apelor, am să dau ploaie ori de câte ori mi se va năzări și va fi nevoie“. La care capelanul a răspuns: „Cu toate acestea, domnule Neptun, n-ar fi bine să-l superi pe domnul Jupiter: rămâi, domnule, aici acasă, și altă dată, când vom avea mai multă înlesnire și mai mult timp, avem să ne întoarcem după domnia ta“. Rectorul și cei de față au râs, iar capelanul s-a simțit cam rușinat de râsul lor; l-au dezbrăcat pe licențiat, a rămas în spital, și povestea s-a sfârșit.

– Vasăzică asta e povestea, domnule bărbier – zise don Quijote –, pe care, întrucât venea ca turnată aici, nu te-ai putut lipsi să o povestești? Ah, domnule rășluito, domnule rășluito, cât de orb e cine nu vede nici ca prin ciur⁴³! E oare cu puțință ca domnia ta să nu știi că toate comparațiile făcute între ingeniozitate și ingeniozitate, valoare și valoare, frumusețe și frumusețe și noblețe și noblețe sunt totdeauna odioase și rău primite? Eu, domnule bărbier, nu sunt Neptun, zeul apelor, și nici nu vreau să fiu considerat discernător dacă nu sunt: eu unul mă zbat doar spre a face ca lumea să priceapă eroarea în care se stăruie nereînnoind vremea preafericită când trona ordinul cavaleriei rătăcitoare. Dar epoca noastră depravată nu merită să se bucure de marele bine de care s-au bucurat epocile când cavalerii rătăcitori și-au asumat sarcina și au luat pe umerii lor grija de-a apăra regatele, a ocroti fecioarele, a-i ajuta pe orfani și pe minori, a-i pedepsi pe cei trufași și a-i răsplăti pe cei umili. Pe cei mai mulți dintre cavalerii care sunt azi la modă mai degrabă zăngăne damascurile, brocarturile și alte pânzeturi fine în care se îmbracă decât cămașa de zale cu

⁴³ Expresie proverbială încă în uz: „Cuán ciego es aquel que no vee por tela de cedazo“.

care se înarmează; nu mai există cavaleri care să doarmă sub cerul liber, supuși vitregiilor cerului, înarmați cu toate armele din cap până-n picioare; și nu mai există cineva care, fără a-și scoate picioarele din scărițele pintenilor, sprijinit în lance, caută doar să fure, cum se zice, nițel somn, precum făceau cavalerii rătăcitori. Nu mai există niciunul care, de cum iese din pădure, să se-afunde-n munte-acolo⁴⁴, iar apoi să calce țărmlul sterp și pustiu al unei mări, de cele mai multe ori furtunoasă și involburată, și, găsind la mal o bărcuță fără vâsle, pânză, catarg sau parâme⁴⁵, să se-arunce-n ea cu inimă neînfricăță, încredințându-se valurilor neîndurătoare ale mării adânci, care ba îl saltă până la cer, ba îl prăvălesc în abis, iar el, ținând piept furtunii de nedomolit, se pomenește, când se aștepta mai puțin, la trei mii de leghe și chiar mai mult de locul unde s-a îmbarcat și, sărind pe un pământ atât de îndepărtat și de necunoscut, i se întâmplă lucruri vrednice a fi așternute în scris nu pe un pergament, ci în bronz. Acum însă huzurul a ajuns să triumfe în dauna hărniciei, lenea în dauna muncii, viciul în dauna virtuții, aroganța în dauna vitejiei, teoria în dauna practicii armelor⁴⁶, care au trăit și strălucit doar în epocile de aur și printre cavaleri rătăcitori. Dacă nu, spuneți-mi cine e mai cinstit și mai viteaz decât faimosul Amadís de Gaula? Cine mai discernător decât Palmerín de Inglaterra? Cine mai înlesnit și mai priceput decât Tirante cel Alb? Cine mai curtenitor decât Lisuarte de Grecia? Cine mai spintecat și mai spintecător decât don Belianís? Cine mai intrepid decât Perión de Gaula, sau cine mai săritor în fața pericolelor decât Felixmarte de Hircania, sau cine mai sincer decât Esplandián? Cine mai nestăvilit decât don Cirongilio de Tracia? Cine mai brav decât Rodamonte⁴⁷? Cine mai prudent decât regele Sobrino? Cine mai cutezător decât Reinaldos?

⁴⁴ Pot fi două versuri dintr-o baladă neidentificată.

⁴⁵ Se prefigurează episodul bărcii vrăjite (II, 29).

⁴⁶ Posibilă aluzie depreciativă la un tratat celebru în epocă, Luis Pacheco de Narváez, *Grandezas de la espada (Măreția spadei)*, Madrid, 1600, deși mai jos (DQ II, 19) îi va lua apărarea prin gura licențiatului.

⁴⁷ Pe lângă atâția cavaleri deja menționați, don Quijote îi evocă acum pe *Lisuarte de Grecia*, nepot al lui Amadís de Gaula și protagonist al cărții cu același nume; pe *Perión de Gaula*, tatăl lui Amadís, și pe *Rodamonte*, războinic sarazin, personaj important din *Orlando furioso*.

Cine mai invincibil decât Roldán? Și cine mai galant și mai curtenitor decât Rugero, din care descind azi ducii de Ferrara, potrivit lui Turpin în cosmografia lui⁴⁸? Toți acești cavaleri și mulți alții pe care i-aș putea enumera, domnule părinte, au fost cavaleri rățăcitori, lumină și glorie a cavaleriei. Unii dintre ei sau asemeni lor aș vrea eu să fie cei din propunerea mea, căci, de-ar fi așa, Maiestatea Sa ar fi bine slujit și ar economisi multe cheltuieli, iar Turcul n-ar mai avea decât să-și smulgă barba; și astfel nu vreau să rămân în spatele ușii de-acasă, deoarece nu capelanul mă scoate din țâțanii ei, și, dacă Jupiterul său, precum a povestit bărbierul, nu va voi să dea ploaie, aici mi-s eu, și voi da ploaie când îmi va cășuna. Zic asta ca să știe domnu' lighenaș că-l înțeleg.

– Într-adevăr, seniore don Quijote – zise bărbierul –, nu cu gândul ăsta am vorbit, și-așa să-mi ajute Dumnezeu pe cât de bună mi-a fost intenția, iar domnia ta nu trebuie să te simți jignit.

– Dacă pot să mă simt sau nu – răspuse don Quijote –, asta mă privește doar pe mine.

La acestea, preotul zise:

– Cu toate că până acum n-am scos aproape nicio vorbă, n-aș vrea să rămân cu un scrupul care-mi roade și-mi zgândărește cugetul, născut din ceea ce ai spus aici domnia ta, seniore don Quijote.

– Domnule părinte – răspuse don Quijote –, ți se îngăduie și mult mai mult, drept care poți să-ți mărturisești scrupulul, pentru că nu-i plăcut să stai cu scrupulul pe conștiință.

– Atunci, cu această permisiune – răspuse preotul –, scrupulul meu este, zic, neputința de a mă putea încredința cât de cât că toată liota de cavaleri rățăcitori la care te-ai referit, seniore don Quijote, a existat în chip real și cu adevărat ca persoane în carne și oase, ci îmi închipui că totul e ficțiune, fabulă și minciună și vise povestite de oameni treji sau, mai bine zis, pe jumătate adormiți.

⁴⁸ În *Orlando furioso* se spune că Ruggiero a fost strămoșul familiei d'Este și, pe de altă parte, i se atribuie lui Turpin un titlu inventat, probabil în mod ironic, de Cervantes, ca o aluzie la istoria expedițiilor lui Carol cel Mare în Spania, plină de împrejurări neverosimile.